

ไต้หวันนำปราชญ์โมเดล : กระบวนการเรียนรู้แบบปราชญ์ชาวบ้านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

TAI NUM PRAD MODEL : LEARNING PROCESS OF LOCAL SCHOLAR FOR
SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ดร.ธานี ชูกำเนิด¹

Dr.Thanee ChuKamneid

บทคัดย่อ

ไต้หวันนำปราชญ์โมเดลคือรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ อันบ่งบอกถึงเรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ซึ่งมีกระบวนการสำคัญ 3 ขั้นตอนตามลำดับคือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation Creation) ประกอบไปด้วยขั้นตอนย้อนแล่งกำเนิด ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า และตั้งทำเตรียมลองใช้ ส่วนกระบวนการถัดมาคือการนำนวัตกรรมไปใช้ (Innovation Utilization) ประกอบไปด้วยขั้นตอนลองแล้วลองเล่า ทำเก่าทำใหม่ ให้สมดุลเอาไว้ และร่วมใจใช้ร่วมกัน ส่วนกระบวนการสุดท้ายคือกระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) ประกอบไปด้วยขั้นตอนเปิดสังคมการเรียนรู้ สมรมอยู่แบบรู้หัวัน แดกหน่อทำต่อกัน และถูกผิตมันเช่นนั้นเอง โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จซึ่งประกอบด้วยต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วม สวมใส่นวัตกรรม ทำเป็นพลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคู่ภูมิปัญญา ฟังพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้

คำสำคัญ : กระบวนการ นวัตกรรม การเรียนรู้ การพัฒนา ยั่งยืน

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Abstract

Tai num prad Model consists of three major consecutive process steps: Innovation Creation, Innovation Utilization, and Innovation Diffusion. These three steps are primary factors to transfer the local knowledge and wisdom of the wise folk south scholars. Results from the synthesis of the process, the innovation creation consists of the process of reviewing the sources, finding out knowledge, making a difference and planning a procedure. The process of innovations utilization comprises the steps of trying out actively, responding to development, setting up the balance and supporting sufficiently. The final stage is the process of innovation diffusion comprising the steps of creating knowledge-based society, applying for living, sharing and extending results and checking out and screening. Such processes are driving the community towards sustainability. The factors that affect success include the leadership prototypes, creating shared vision, innovation adoption, dynamic approach, cyclical management, friendly communication, being close to sources of knowledge and local wisdom, relying on appropriate technology, and being socially acceptable.

Keywords: Process Innovation Learning Development Sustainable

1. บทนำ

การพัฒนาประชาชนให้เป็นคนที่มีคุณภาพเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการพัฒนาประเทศเพราะคนคือทรัพยากรที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 เป็นต้นมา (พ.ศ.2540-2544) ประเทศไทยจึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วนของสังคมโดยยึดหลัก “คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา” จนกระทั่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ประเทศไทยยังคงใช้แนวปฏิบัติการพัฒนาแบบคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน และได้กำหนดยุทธศาสตร์สำคัญในการมุ่งพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่ง ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ จนนำไปสู่เป้าหมายของยุทธศาสตร์วิสัยทัศน์ของชาติที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

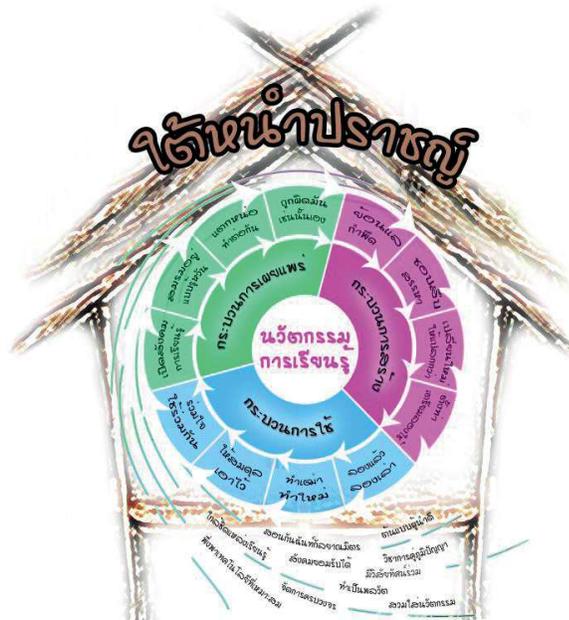
การจัดการศึกษาในปัจจุบันจึงเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ที่เป็นอยู่ในสังคมไทย การหันมาให้ความสำคัญกับการศึกษาที่จัดขึ้นโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนกำลังเป็นกระแสที่ต้องการของสังคมอยู่ในขณะนี้ แม้ว่ารัฐหรือผู้บริหารการศึกษาของไทยในยุคนี้พึ่งต้นตอและหันมาให้

ความสำคัญกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย และหลักการเรียนรู้เพื่อการพึ่งพาตนเอง แต่ในระยะเวลาที่ผ่านมา มีชุมชนจำนวนมากในสังคมกำลังให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อวิถีชีวิตที่ยั่งยืนตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ปราชญ์ชาวบ้านเป็นกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งที่เป็นแบบอย่างของผู้พัฒนาโดยใช้พื้นฐานทาง ภูมิปัญญา บริบททางวัฒนธรรม และนวัตกรรมแบบท้องถิ่นอย่างสมดุลควบคู่ไปกับการพัฒนาจิตใจ ความคิด และจิตสำนึกของคนให้รู้จักประมาณตน (สุนัย จุลพงศธร, 2550) เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ตนเองสามารถหลุดพ้นจากวงจรของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเสรี เป็นการรวบรวมองค์ความรู้พื้นบ้านตามความถนัดของตนเพื่อค้นหา รูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและความต้องการที่แท้จริงของชีวิต รูปแบบการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมีลักษณะเป็นพลวัต ส่งผลให้เกิดการพัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้อยู่ตลอดเวลา วิถีดังกล่าวจึงนำไปสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อพึ่งตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

นวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางความคิดและวิธีการเรียนรู้ที่มีพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อย่างเป็นขั้นตอน เป็นการจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ และเป็นไปเพื่อเปลี่ยนแปลงด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริง กล่าวคือเป็นการเปลี่ยนแปลงจากความไม่รู้สู่การรู้ อย่างเข้าใจจากสภาวะที่มีปัญหาไปสู่สภาวะการขจัดปัญหาอย่างมีสติ มีวิถีคิดกระบวนการตลอดจนเครื่องมือ และการจัดการอย่างเป็นรูปธรรม รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ก็เช่นเดียวกัน

ได้หน้าปราชญ์โมเดล : รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ภาพที่ 1 รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้

ได้หน้าปราชญ์โมเดลเป็นรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ หน้าเป็นภาษาถิ่นใต้หมายถึงกระท่อมหรือที่พักอาศัย หน้าในบทความนี้จึง เปรียบเสมือนศูนย์การเรียนรู้ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้ ดังนั้นได้หน้า ปราชญ์โมเดล จึงเป็นการบ่งบอกถึงเรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทวิถี ชีวิตแห่งการเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วยกระบวนการสำคัญ 3 ขั้นตอนตามลำดับคือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้ และกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรมเป็นหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิ ปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในภาคใต้ ซึ่งกระบวนการสร้างนวัตกรรมประกอบไปด้วยขั้นตอนย้อนแลงกาพิต ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า และตั้งเท่าเตรียมลงใช้ ส่วนกระบวนการถัดมาคือการนำนวัตกรรมไป ใช้ประกอบไปด้วยขั้นตอนลองแล้วลองเล่า ทำเก่าทำใหม่ ให้สมดุลเอาไว้ และร่วมใจใช้ร่วมกัน ส่วน กระบวนการสุดท้ายคือกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรมประกอบไปด้วยขั้นตอน เปิดสังคมการเรียนรู้ สรรพอยู่ แบบรู้หัววัน แลกหน่อทำต่อกัน และถูกผิคมั่นเช่นนั่นเอง กระบวนการดังกล่าวเปรียบเหมือนฟันเฟืองที่คอย ขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ความยั่งยืน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จซึ่งประกอบด้วย ต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ ร่วม ร่วมในนวัตกรรม ทำเป็นพลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคู่ ภูมิปัญญา ฟังพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเปรียบเสมือนกระแสลมที่คอย พัดสนับสนุนให้วงล้อแห่งกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ขับเคลื่อนต่อไปไม่หยุด นิ่ง

2. กระบวนการเรียนรู้สำคัญ 3 ขั้นตอน

ปราชญ์ชาวบ้านสามารถเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านภูมิ ปัญญาพร้อมกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ทั้งต่อวิถีชีวิตของตนและสังคมส่วนรวมจนสามารถ ถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้านและประชาชนทั่วไปให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาชีวิตได้ยั่งยืนอย่างมี ประสิทธิภาพ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ประกอบไป ด้วยมิติของกระบวนการที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม(Innovation Creation) กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้(Innovation Utilization) และ กระบวนการเผยแพร่นวัตกรรม (Innovation Diffusion) ซึ่งสามารถอธิบายประกอบได้ดังนี้

1. กระบวนการสร้างนวัตกรรม(Innovation Creation) ได้แก่ขั้นตอน

1.1 **ย้อนแลงกาพิต** เพื่อทบทวนวิถีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ความรู้ ความสามารถ ที่ปราชญ์มี ปัจจัยเกื้อหนุน รวมทั้งอุปสรรคต่อการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน ตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในอดีต ความเป็นไปได้ในปัจจุบัน และความน่าจะเป็นในอนาคต

1.2 **ขอบสืบสรรหา** ปราชญ์ชาวบ้านต้องปฏิบัติตนเป็นผู้แสวงรู้ แสวงหาโอกาสที่จะเรียนรู้เพื่อ พัฒนาและปรับปรุงความสามารถ พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ มีการค้นคว้า พัฒนาองค์ ความรู้ให้ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้เข้ากับสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.3 เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า การสร้างนวัตกรรมของปราชญ์ชาวบ้านเป็นการต่อยอด ภูมิปัญญา การดัดแปลงประยุกต์องค์ความรู้เกิดขึ้นจากการมองเห็นคุณค่าของสิ่งใกล้ตัว ปราชญ์ชาวบ้านจึงอาศัยความแตกต่างเป็นทุนสำหรับใช้ในการจัดการกับปัจจุบันและอนาคต เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

1.4 ตั้งทำเตรียมลองใช้ การจัดการความรู้เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญที่ปราชญ์ชาวบ้านใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านมีการวางแผนจัดระบบความคิด จัดระบบการทำงาน อย่างเป็นขั้นตอนจากประสบการณ์ที่ได้ตกผลึก ปราชญ์ชาวบ้านมีการวางแผนเพื่อกำหนดความรู้หลักที่จำเป็น หรือสำคัญต่อการดำรงชีวิต มีการแสวงหาความรู้ที่ต้องการ มีการปรับปรุง ดัดแปลง สร้างความรู้และประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบันทึกองค์ความรู้ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

2. กระบวนการใช้นวัตกรรม(Innovation Utilization) ได้แก่ขั้นตอน

2.1 ลองแล้วลองเล่า เป็นขั้นตอนที่ปราชญ์ได้ลองลงมือปฏิบัติจริง โดยผ่านการไตร่ตรอง นวัตกรรมการเรียนรู้มาแล้วจึงตัดสินใจที่จะทดลองปฏิบัติ ถ้าการทดลองของปราชญ์ได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะสร้างการยอมรับนวัตกรรม และขยายการปฏิบัติออกไปอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งนวัตกรรมนั้นกลายเป็นวิธีการที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติต่อไป

2.2 ทำเก่าทำใหม่ จากความอยากรู้อยากเห็น จากความสนใจจากการเปรียบเทียบ จากการดัดแปลง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ปรับประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่วิถีทางที่ดีกว่า นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำไปใช้จึงเป็นเรื่องพัฒนาการที่ปราชญ์ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ และสามารถพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา และจัดการองค์ความรู้อย่างชาญฉลาด เพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2.3 ให้สมดุลเอาไว้ ระหว่างวิชาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี ปัจจัยสำคัญ 3 ประการข้างต้น ต้องบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ภายใต้การคำนึงถึงหลักการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลักการจัดการความรู้ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอด และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

2.4 ร่วมใจใช้ร่วมกัน อาศัยความร่วมมือที่ตอบสนองแนวคิดที่ว่าทุนทางปัญญา สำคัญกว่าทุนทางวัตถุ ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการนวัตกรรม การเรียนรู้จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการสนับสนุน จนเกิดความรู้สึกในลักษณะที่ว่าตนเองเป็นเจ้าของเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม(Innovation Diffusion) ได้แก่ขั้นตอน

3.1 เปิดสังคมการเรียนรู้ หลักการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านคือ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ จึงเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

3.2 สมรมอยู่แบบรู้หัววัน การดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีชีวิตท้องถิ่นเป็นการยืนยันยืนยันความเป็นตัวตนของชุมชน การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงศักยภาพของตนเองและสะท้อนถึงพลังของชุมชนที่สามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้วิถีคิด และการจัดการที่นำเอาองค์ความรู้กับ

ภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย จนสามารถแก้ปัญหาสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นคนคิดใหม่และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

3.3 แลกหน่อทำต่อกัน บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของปราชญ์คือ การถ่ายทอด องค์ความรู้ และการศึกษาให้แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นการอุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ภายใต้แนวคิดหลักที่ว่าหากเราค้นพบวิธีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อการจัดการที่เป็นเลิศแล้วไม่นำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดก็เปล่าประโยชน์ ดังนั้นการให้การศึกษาและการถ่ายทอดความรู้ ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของปราชญ์ชาวบ้าน

3.4 ถูกผัดมันเข็นนั่นเอง กระบวนการกลั่นกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพของนวัตกรรมที่ใช้ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นไปตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติ เรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการประเมินตนเอง สร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายใต้บรรยากาศของการสะท้อนคิดประสบการณ์และบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความสามารถกำหนดตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ : กลเม็ดของปราชญ์

ปราชญ์ชาวบ้านมีอยู่ทั่วประเทศ ทุกภูมิภาคภาค และทุกชุมชน ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านเกิดจากการตกผลึกทางความคิดมากกว่าการท่องผ่านตำรา ซึ่งถือเป็นกระบวนการที่แยกคายกว่า เหนือชั้นกว่า ทำให้ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะเป็นจริงในทางปฏิบัติ มีประโยชน์จริง เข้ากันได้อย่างร่วมสมัยต่อชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อม ความรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านกลั่นกรองออกมานั้นเป็นความรู้นอกตำราที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิสังคม และทุนทางสังคมของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีคุณประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน จึงทั้งกว้างและเป็นสากลที่เกิดผลจริงในวัตรปฏิบัติ (ธวัชชัย เพ็งพินิจ, 2555) ปราชญ์ชาวบ้านมีความสามารถในการนำเอาองค์ความรู้ที่ได้ถูกขัดเกลา ลองผิดลองถูกมาชั่วระยะเวลาหนึ่ง เผยแพร่ผ่านนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ พัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ที่อยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้กระบวนการถ่ายทอดดังกล่าวประสบความสำเร็จอันไปสู่จุดมุ่งหมายเพื่อความยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านนั้นประกอบไปด้วย

1. ต้นแบบผู้นำดี ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางความคิด และวิถีปฏิบัติตามแนวทางของการพึ่งพาตนเอง เน้นการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ที่มีสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผล ปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นผู้จุดประกายทางความคิด สร้างความคาดหวังให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทุ่มเทอุทิศตนเพื่อชุมชน มีความทันสมัยทางความคิด และมีความสามารถในการกระตุ้นจิตใจให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

2. มีวิสัยทัศน์ร่วม มุมมองอนาคตที่คาดหวังไว้ร่วมกันของชุมชน เป็นวิสัยทัศน์ที่สมาชิกทุกคนในชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติและสนับสนุนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลักษณะของวิสัยทัศน์ร่วมที่มีความท้าทายและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้จริง

3. **สวมใส่แว่นตากรวม** หากชุมชนมีการประยุกต์ใช้แว่นตากรวมที่สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาของปราชญ์แล้ว จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง กลายเป็นวิถีชีวิตกลายเป็นพลังร่วมกันในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่คนตระหนักถึงความร่วมมือร่วมใจกัน

4. **ทำเป็นพลวัต** การถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในชุมชนควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนความรู้จากภายนอกนำไปสู่การพัฒนาและสร้างฐานองค์ความรู้ที่เข้มแข็ง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีแห่งการดำเนินชีวิตจึงควรเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง

5. **จัดการครบวงจร** ปราชญ์ชาวบ้านควรอาศัยความรู้ความสามารถด้านการจัดการความรู้เพื่อจัดการกับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสม มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ มีการประเมินผลการปฏิบัติ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จนทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้หรือปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมความรู้จากเดิม และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั้งชุมชน

6. **สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร** บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันของคนในชุมชนและเครือข่ายต่างชุมชน ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมกันว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ เป็นบรรยากาศที่มุ่งสร้างมิตรที่ดีต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันอันนำไปสู่การสร้างสรรค์นวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

7. **ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้** การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ การพาตัวเองเข้าไปใกล้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน และการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้านเป็นการเพิ่มช่องทางให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน

8. **วิชาการคู่ภูมิปัญญา** กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ในชุมชนที่มีรากฐานมาจากการประยุกต์ใช้ความรู้ถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาเข้ากับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการ รวมทั้งศาสตร์ด้านอื่นๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการประยุกต์ใช้องค์ความรู้อันเป็นสมบัติล้ำค่าของชาติในการพัฒนาสังคม

9. **พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม** กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้จะขับเคลื่อนไปได้ต้องอาศัยการใช้ความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถสร้างขึ้นเองได้จากการต่อยอดความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคม วัฒนธรรม และขีดความสามารถของชุมชน

10. **สังคมยอมรับได้** การยอมรับความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติไปจากเดิมไม่ใช่กระบวนการที่ง่ายดาย ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือต้องกระตุ้นให้เกิดการยอมรับจากสังคม โดยการทำให้เห็นจริง เชื่อถือได้ รวมถึงการตระหนักถึงเครือข่ายความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมเป็นเรื่องสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรม การนำนวัตกรรมไปใช้ และการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมการเรียนรู้อันเป็นทุนทางปัญญาที่สำคัญของชุมชน

4. อภิปรายผล

ได้หน้าปราชญ์โมเดล : กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้เป็นรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นไปเพื่อตอบสนองต่อเจตนาของหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) ภายใต้กระบวนการเรียนรู้ที่มีการเชื่อมโยงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน (เสรี พงศ์พิศ, 2550) ได้หน้าปราชญ์โมเดลจึงเป็นรูปแบบที่มีการบูรณาการแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเข้ากับกระบวนการศึกษาตามอัธยาศัยซึ่งถือเป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของชาติ ดังนั้นกระบวนการสร้าง กระบวนการใช้ และกระบวนการเผยแพร่นวัตกรรมที่เกิดจากการสร้างสรรค์ พัฒนาและต่อยอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่ยั่งยืน กล่าวคือ เพื่อสร้างเครือข่ายการศึกษาและการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อเสริมสร้างคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้การเรียนรู้ทุกรูปแบบ และการสร้างจิตสำนึกของสาธารณชน ตลอดจนส่งเสริมค่านิยมที่เหมาะสม (อำไพ หรรณารักษ์, 2550) ความน่าจะเป็นสู่ความยั่งยืนตามนัยของได้หน้าปราชญ์โมเดล:รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถอธิบายได้ดังนี้

1. **ต้องเริ่มจากเพิ่งพินิจ พิจจุ คู่ควรจำ นำปฏิบัติ** ถึงรากฐานของชุมชนว่ามีวิถีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ วัฒนธรรมชุมชน และการแสวงหาโอกาสที่จะเรียนรู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความรู้ความสามารถตามศักยภาพของตนเองได้อย่างไร หลังจากนั้นปรับวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และแนวทางการจัดการความรู้ที่แตกต่างให้ทวนกระแสที่ควรเป็นไปตามยุคสมัยปราชญ์ชาวบ้านต้องอาศัยการวางแผนจัดระบบความคิด จัดกระบวนการทำงานอย่างเป็นขั้นตอนจากประสบการณ์ที่ได้ตกผลึก มีการแสวงหาความรู้ มีการปรับปรุง ดัดแปลงให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน ก่อให้เกิดสิ่งที่มีประโยชน์อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2. **หลังจากนั้นลองถลำ ทำดู คู่ควรคิด จิตไตร่ตรอง** มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติจริง นอกเหนือจากการเรียนรู้แล้วต้องทำรู้ด้วย เพื่อทดลองให้ได้ผลสำเร็จอันเป็นบทสรุปขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากปฏิบัติการทดลองจะช่วยเหลือเป็นเหตุผลในการสะท้อนข้อมูลประกอบการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมจากชุมชน ประสบการณ์ใหม่จะเกิดขึ้นจากการทดลองใช้วิธีการและเครื่องมือที่แตกต่างจากแนวคิดเดิมในกระบวนการพัฒนาเพื่อปรับปรุง ถ่ายทอดและต่อยอดองค์ความรู้ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้ความสมดุลระหว่างภูมิปัญญากับเทคโนโลยี และสอดคล้องกับบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

3. **สุดท้ายต้องเรียนรู้ร่วม สวมพลัง ตั้งใจอยู่ ดูความจริง** กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เผยแพร่องค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ร่วมของเครือข่ายและนำองค์ความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ในขณะเดียวกันการใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นการพิสูจน์ถึงศักยภาพของชุมชนว่าสามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้วิถีคิด และการนำเอาองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

กระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านสะท้อนถึงการอยู่ร่วมกันโดยการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ภายใต้การแก้ปัญหาและการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงให้สมดุลกับสังคมใหม่ตลอดเวลา(ปัญญา เทพสิงห์ และเก็ดถาวา บุญปรากฏ, 2559) ดังนั้น

หน้าที่สำคัญของปราชญ์ชาวบ้านจะต้องถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน เพิ่มความรู้ใหม่และต่อยอดองค์ความรู้เดิม สร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ภายใต้การสะท้อนคิด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อเป็นบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความสามารถกำหนดตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

5. บทสรุป

ปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการนำความรู้ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน โดยผ่านกระบวนการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และใช้ความรู้ ตามรูปแบบของกระบวนการถ่ายโอนความรู้จากความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน (Tacit knowledge) ไปสู่ความรู้ที่ชัดเจน (Explicit knowledge) โดยอาศัยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่นำไปสู่การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) การสกัดความรู้ออกจากตัวคน (Externalization) การผนวกความรู้ (Combination) และการผนึกความรู้ในตน (Internalization) เพื่อช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดความรู้ใหม่ และพัฒนาเป็นนวัตกรรมในด้านต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการแสวงหาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรมสำหรับใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน ความรู้และนวัตกรรมที่สร้างขึ้นก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันอย่างทั่วถึง ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสมดุล

บรรณานุกรม

อำไพ หรคณารักษ์. 2550. คิด มอง คาดการณ์ เกี่ยวกับ “การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทไทย”.

[ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2557, จาก <http://teenet.tei.or.th/Knowledge/Paper/ESD-2007.pdf>.

สุนัย จุลพงศธร. 2550. *หน้ากากเศรษฐกิจ (โรงสี) ชุมชน*. กรุงเทพฯ : สยาม.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. *สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2560, จาก : www.nesdb.go.th/download/plan12/สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่12.pdf.

ธวัชชัย เพ็งพิณีจ. 2555. รูปแบบการทำเกษตรประเพณีของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *รายงานวิจัย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

เสรี พงศ์พิศ. 2550. *เศรษฐกิจพอเพียงเกิดได้ถ้าใจปรารถนา*. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา.

ปัญญา เทพลิงห์ และเก็ดถวา บุญปรากฏ. 2559. *ภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมชายแดนไทย-มาเลเซีย : กรณีศึกษาชุมชนไล่จูด จังหวัดนราธิวาส*. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 11(1), 19-38.